

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kai Triin Lensment

**NOORELT EMAKS SAANUTE TOIMETULEK
VALGAMAA KAHE VALLA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Anu Aunapuu, MA

Pärnu 2021

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Anu Aunapuu, MA

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Anu Aunapuu, MA

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kai Triin Lensment

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade teismelistest emadest ja nende toimetulekust	7
1.1. Teismeiga ja teismeliselt emaks saamine.....	7
1.2. Teismeliste rasedused maailmas, Euroopas ja Eestis ning suhtumine noortesse emadesse	10
1.3. Teismeliste emade toimetulek ja tugivõrgustiku olemasolu	13
2. Uurimus noorelt emaks saanute toimetulekust	17
2.1. Tõrva vald ja Valga vald elukeskkonnana	17
2.2. Uurimismeetod ja valimi kirjeldus.....	18
2.3. Uurimistulemused	20
2.3.1. Noorte emade üldandmed	20
2.3.2. Emotsionaalne ja majanduslik toimetulek	23
2.3.3. Toimetulek kooliga	26
2.3.4. Tugivõrgustiku roll ja noorte emade soovitusel ning ettepanekud	27
2.4. Uuringust tulenevad järeldused ja ettepanekud.....	29
Kokkuvõte	34
Viidatud allikad.....	36
Lisad	
Lisa 1. Intervjuu küsimused teismeeas emaks saanutele	42
Lisa 2. Intervjuu küsimused sotsiaalpedagoogidele.....	43
Summary	44

SISSEJUHATUS

Noorte emade toimetulekuraskustest on räägitud palju, kuid seda probleemi on uuritud vähe. Paljude noorte tüdrukute unistus on saada emaks. Mõned noored saavad üsna varakult emaks, kuid tavaliselt ei ole nad veel selleks valmis. Antud lõputöö keskendub noortele emadele, kes on saanud lapse teismeeas.

Töö pealkirjas on kasutatud sõna „noor“ ja töös läbivalt kasutatakse sõna „teismeline“, kuna Eestis on 18-aastased ja vanemad inimesed täiskasvanud, siis ei ole tavaks kutsuda neid teismelisteks, kuigi teaduskirjanduse järgi loetakse teismelisteks noori vanusevahemikus 10–19 aastat.

Iga inimene läbib teismeeas enne täiskasvanuks saamist. Luuakse lähedasi suhteid eakaaslastega ja alustatakse intiimelu, mille tulemusena võib teismeline tüdruk jääda rasedaks. Lapsevanema roll vajab siiski väga suurt vastutust (Ellam, 2014, lk 4) Samuti on ka teismeliste emade suunas ühiskonna poolt palju halvustavaid pilke. Sageli puudub noortel emadel töökogemus ning töötuna arvele võtmisest eriti suur kasu pole. (Saks, 2014, lk 3) Varakult emaks saamisega kaasnevad riskid on tavaliselt haridustee katkemine, üksikvanemaks jäämine, vaimse tervise probleemid, töötus ning vaesus (Rõngelep & Rätsep, 2011, lk 20). Sellest tulenevalt on uurimisprobleemiks see, et teismeeas emaks saamine mõjutab emotsionaalset kui ka materiaalselt toimetulekut.

Lapsevanemaks saamine on väga suur elumuutus, mis toob endaga kaasa hulga väljakutseid. Esiteks seisab noor ema silmitsi enda arenguprobleemidega, kuid samas peab ta ka vastsündinu eest hoolitsema. Uuringud on näidanud, et noores eas sünnitamine on seotud sünnitusjärgse depressiooniga, see viitab vajadusele luua sünnituseelseid kui ka sünnitusjärgseid terviseprogramme. (Agnafors *et al.*, 2019, lk 1)

Lõputöö eesmärk on välja selgitada noorelt emaks saanute materiaalne ja emotsionaalne toimetulek ning uuringu tulemustest lähtuvalt tehakse vajalikud ettepanekud Tõrva valla ja Valga valla sotsiaalosakondadele.

Lõputöös otsitakse vastust uurimisküsimusele, millist toetust ja abi varakult emaks saanud kõige enam vajavad.

Lähtudes uurimuse eesmärgist kui ka uurimisküsimusest, on autor seadnud järgmised uurimisülesanded:

- anda kirjandusallikate kaudu ülevaade teismeeast, teismeliste rasedustest ning nende toimetulekust kui ka tugivõrgustikust;
- koostada ja viia läbi intervjuud noorelt emaks saanutega, kes elavad Tõrva ja Valga vallas;
- selgitada välja, missugune on noorte emade hinnanguline toimetulek Tõrva ja Valga vallas;
- analüüsida kogutud andmeid ja teha järeldusi;
- teha ettepanekuid noorte emade paremaks toimetulekuks.

Autor juhindub lõputöö vormistamisel Tartu Ülikooli Pärnu kolledži üliõpilastööde kirjalike tööde juhendist. Uurimus on läbi viidud kvalitatiivse uurimusena, kasutades andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuusid.

Antud töö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses osas on teoreetiline ülevaade teismeeast ning teismeliselt emaks saamiste põhjustest. Veel antakse ka ülevaade noortest emadest nii maailmas, Euroopas kui ka Eestis. Käsitletakse ka suhtumist noortesse lapsevanematesse. Antakse ülevaade varakult emaks saanute toimetulekust, vaimsest tervisest ning tugivõrgustikust. Teises, empiirilises osas antakse ülevaade kvalitatiivsest uurimismetoodikast ja kirjeldatakse uuringu läbiviimise protsessi koos tulemuste, analüüsi ning järeldustega. Kõikide teemade allikateks on enamjaolt internetiallikad ning teadusartiklid.

Töös kasutatavad põhimõisted:

Teismeiga – WHO ehk Maailma Terviseorganisatsioon (2002, viidatud Sriyasak, 2016 lk 12 vahendusel) määratleb teismeiga 10–19 eluaastani.

Teismelise rasedus – defineeritakse tüdrukuid, kes on vanuses 13–19 aastat ja jäänud rasedaks. Vanus varieerub maailmas erinevalt. (Cook & Cameron, 2015, lk 243)

Abort – on raseduse katkestamine loote eemaldamine emakaõõnest ravimitega või kirurgiliselt (Raseduse katkestamise ja steriliseerimise seadus, 1998).

Sotsiaaltöötaja – tema ülesandeks on piirkonna sotsiaalprobleemide vähendamine kui ka ennetamine läbi abivajaja toimetuleku tagamise, tänu sellele parandada tema elukvaliteeti (Ellam, 2014, lk 6).

Lõputöö autor tänab oma juhendajat, respondente ja eksperte, kes on lõputöö valmimisele kaasa aidanud ning oma panuse andnud.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE TEISMELISTEST EMADEST JA NENDE TOIMETULEKUST

1.1. Teismeiga ja teismeliselt emaks saamine

Teismeiga on vanematele kui ka noorele endale raske iga, kuna soovitakse piire ületada ja tavaliselt selles eas alles otsitakse iseennast. Paljud noored ei mõista, kui suur vastutus kaasneb lapsevanemaks saamisega.

Teismeiga on ülemineku periood lapsepõlvest täiskasvanuks saamiseni. Steinbergi (2011, viidatud Sriyasak, 2016, lk 12 vahendusel) jagatakse teismeiga kolmeks perioodiks: varajane noorukiiga vanuses 10–13, keskmine noorukiiga vanuses 14–17 ning hiline noorukiiga vanuses 18–21. Teismeeas ollakse väga haavatavad, sellest tulenevalt on vaimse tervise eest hoolitsemine tähtis (LePlatte *et al.*, 2012, lk 39). Teismeeas inimesed arenevad nii füüsiliselt kui ka emotsionaalselt, need, kes teismelisena on rasedad peavad kohanema ka rasedusega kaasnevate füüsiliste ja emotsionaalsete muutustega (Fredriksen *et al.*, 2012, lk 326).

Kui võtta sotsioloogilises mõistes teismeiga, siis on see aeg, mis jääb lapsepõlve ja täiskasvanuea vahele. Moore ja Rosenthal väidavad (1995, viidatud Tohv, 2014, lk 5 vahendusel), et teismelist tuleks võtta kui seksuaalset olevust.

Nii majanduslikus kui ka sotsiaalses mõttes on teismelised lapsevanemad sotsiaalne probleem (Simigiu, 2012, lk 417). Poliitika peaks keskenduma eelkõige raseduste ennetamisele noores eas (Squires *et al.*, 2012, lk 3). Maailmas on endiselt teismeliste rasedus rahvatervise mure. Enamik rasedusi noores eas on arengumaades. Teismelised, kes elavad arengumaades ning sotsiaalmajanduslikult ebasoodsates tingimustes on suurem risk jääda rasedaks. (Ngum Chi Watts *et al.*, 2015, lk 2) Rasedaks jäämine noorelt segab üldtunnustatud elumudelit, mille esimene samm on omandada haridus, asuda tööle

ning saada rahaliselt iseseisvaks ning siis edasi luua pere. Neil on raskusi hariduse omandamisega ning tavaliselt sõltuvad veel enda vanematest ning tööturule sisenemine on neil raskendatud. (Balanda-Baldyga, 2020, lk 1)

Varakult emaks saamine ei mõjuta ainult teismelist ennast, vaid ka tema perekonda ja kooli ning ühiskonda ka laiemalt. Nii noores eas lapsevanemaks saamine vajab füüsilist, psühholoogilist, kognitiivset kui ka sotsiaalset valmisolekut. Noored tüdrukud ei ole valmis saama emaks. Nad peavad kohanema täiskasvanuks olemisega ning füüsiliste muutustega teismeeas. (Mangeli *et al.*, 2017, lk 166–170)

Uuringute tulemused on näidanud, et noored emad peavad silmitsi seisma väga paljude psühholoogiliste kui sotsiaalsete väljakutsetega: pidev vajadus toetuse järele, suutmatus või oskamatus planeerida kui ka otsustada ning emalike oskuste puudumine, hariduse ja töötamise katkemine, rahalised probleemid, ühiskonna poolt hukkamõistmine, ebasobiv käitumine tervisehoiuteenuste osutajate poolt kui ka peresisesed konfliktid. Samuti võivad tekkida vaimse tervise probleemid: depressioon ja ärevushäired. Rasedus ja sünnitus noorukieas võib olla seotud preeklampsia, aneemia, õlgade düstookia, keisrilõike kui ka rinnalõhedega. (Mangeli *et al.*, 2017, lk 166–170) Õlgade düstookia on loote õlgade valesti vabastamine sünnitusel (Politi *et al.*, 2010, lk 35).

Mõnede uuringute tulemused on näidanud, et noored emad on rohkem eesmärgipärasemad, kui nad olid enne emaks saamist, saades aru hariduse tähtsast rollist (Shea *et al.*, 2016, lk 848). Näiteks ühest uuringust tuli välja, et emaks saades soovisid uuringus osalenud emad lõpetada kooli ja saavutada hea majanduslik seisund. Tagasi kooli minnes oli just enda laps see, kes andis jõudu ja enesekindlust haridus omandada. Hiljem saaks ema uhkusega rääkida oma lapsele, et haridus sai omandatud, olenemata sellest, et saadi noorelt emaks. (Gbogbo, 2020, lk 7)

Mõned noored tüdrukud ei tea kuidas hoiduda rasedaks jäämisest. Paljudele pole ka kättesaadavad rasestumisvastased vahendid, kuna pole piisavalt rahalist ressursi nende hankimiseks. Samuti võivad elada noored surve all, mis tähendaks nende jaoks abiellumist või lapse saamist varajases eas. (World Health Organization, 2011, lk 9) Riskirühmaks on äärmiselt noored teismelised emad alla 15-aastased, kes puutuvad kokku erinevate meditsiiniliste riskidega (Kirchengast, 2016, lk 13). Paljude uuringute

andmetel tuginedes, tuleb välja, et teismelistel, eriti noorematel on sünnitusnäitajad halvemad kui seda täiskasvanutel – enneaegse sünnituse risk ning lapsesurmarisk (Haldre, 2009, lk 95).

On vähe uuringuid ja tõendeid selle kohta, et teadmiste puudumine põhjustab rasestumist või, et rohkete teadmiste omamine takistab rasestumist (Kamp, 2015, lk 125). Teismeliselt emaks saavad tõenäolisemalt need, kellel on väike sissetulek ja nad madala haridustasemega (LePlatte *et al.*, 2012, lk 40). Simigi (2012, lk 1) väidab, et emaks saadakse teismeliselt, kuna ollakse veel psühholoogiliselt ebaküps, puuduvad teadmised kui ka sissetulek. Samas võivad ka noored tüdrukud teha testi oma partnerile ehk näha kas partner reaalselt on valmis elama traditsioonilist pereelu või soovivad põgeneda oma õnnetu lapsepõlve eest (Shah *et al.*, 2014, lk 18).

Tsai ja Wong (2003, viidatud Sarantaki & Koutelekos, 2007, lk 2 vahendusel) veel aitavad kaasa kaitseta suguelu, lähedase kaotus, madal perekonna sissetulek, koolist väljalangemine või ka mitmete seksuaalpartnerite olemasolu teismelise rasedaks jäämisele.

Mõnede teismeliste jaoks on rasedus ja sünnitus planeeritud ning tahetud. Kuid mõnes kontekstis võivad tüdrukud sotsiaalse surve alla sattuda, et abielluda ja hiljem saada lapsi. Aastas ligikaudu 15 miljonit alla 18-aastast tüdrukut abielluvad. Abielust sünnivad 90% noortel naistel lapsed. Samuti võib seksuaalse vägivalla tagajärjeks olla laps. Kogu maailmas ligikaudu 20% on kokku puutunud seksuaalse väärkohtlemisega. (Franjić, 2018, lk 006)

Ühest Norra uuringus, kus osalesid vanuses 15–20-aastased naised, tulemustest tuli välja, et kui vanem õde saab teismelisena lapse, siis suurema tõenäosusega ka noorem õde läheb sama rada ja saab ka noorelt emaks (Fredriksen *et al.*, 2012, lk 326). Teises uuringus tuli samuti välja, et neil, kellel on vanem õde, nendest 40,4% on saanud ka teismeliselt emaks. Ning nendel, kellel pole suuremat õde, said noorelt emaks vaid 10,3%. (Wall-Wieler *et al.*, 2016, lk 5)

Simigi (2012, lk 418) uuringust tuleb välja, et seal kogukonnas, kus on kõrge töötuse määr on rohkem teismeliste rasestumisi. Sellest järeldatult on keskkonnal ka väga suur

mõju. Berrington jt (2006, viidatud Fredriksen *et al.*, 2012, lk 326 vahendusel) teismelised poisid ja tüdrukud, kellel on olnud politseiga tegemist, siis eeldatavasti saavad nad teismelisena lapsevanemaks, kui seda need, kellel puudub kriminaalne taust. Paljud noored emad on pärast emaks saamist tundunud ennast tugevama, pädevama ja vastutustundlikumana. Teismelised isad tavaliselt proovivad jääda oma lapsega seotuks. (Kamp, 2015, lk 125)

Teismeline on alles ise laps, seega selles eas rasedaks jääda, last kanda ja sünnitada ei ole kerge noorele endale kui ka tüdruku vanematele. Noor neiu peaks siiski võimalikult palju nautima aega sõpradega ning pühenduma hariduse omandamisele. Looma kõigepealt endale hea elukeskkonna ja majandusliku kindlustunde ning siis edasi mõelda lapse saamisele.

1.2. Teismeliste rasedused maailmas, Euroopas ja Eestis ning suhtumine noortesse emadesse

Teismelisena otsitakse juba endale kaaslast ning soovitakse saada tähelepanu vastassugupoolelt. Vähene teadlikkus raseduse ennetamisest viib tavaliselt planeerimata raseduseni.

Alates 1999.aastast hakati suuremat tähelepanu pöörama teismeliste rasedustele (Local Government Association, 2018, lk 7). Paljud uuringud näitavad teismeliste rasedusi negatiivses valguses, kuid teismeliselt emaks saamine võib olla ka positiivne kogemus. Anwar ja Stanistreet (2015, lk 270–274) uuringust tuleb välja, et noorelt emaks saamine on nende jaoks väga positiivne, kuid nad ei salga, et madala sisstulekuga emaks olemine on raske, kuid nad on õppinud sellega toime tulema. Kõik noored naised, kes osalesid uurimuses, ütlesid, et see, et nad on vanuse poolest noored, ei teinud neid vähem pädevaks emaks olemisel.

Maailma Terviseorganisatsiooni andmete kohaselt hinnanguliselt 21 miljonit tüdrukut vanuses 15–19 ning 2 miljonit alla 15-aastaseid rasestub arengumaades. Sünnitab neist umbes 16 miljonit. Peamiseks surma põhjuseks on tüsistused raseduse ja sünnituse ajal. Umbes 1600 noort naist iga päev sureb sünnituse ajal. Abordi kasuks otsustavad ligikaudu 3,9 miljonit noort naist. (Franjić, 2018, lk 006–008)

Euroopas igal aastal sünnitab üle 260 000 teismelisi. Kõige rohkem teismeliste rasedusi on Ida-Euroopas, peamiselt tänu Bulgaariale ja Rumeeniale. Teisele kohale jääb Põhja-Euroopa, tänu Inglismaale ja Eestile. Lääne-Euroopa tuleb järgmiseks ning kõige vähem teismeliste rasedusi on Lõuna-Euroopas. (Part *et al.*, 2013, lk 1396–1397) Ühendkuningriikides on aastas kõige rohkem teismelisi sünnitajaid. Tüdrukuid alla 16. eluaasta on kuskil 7700 ringis ning 2200 sünnitajat on vanuses 14 ja alla selle. Need numbrid näitavad, et see on riiklik küsimus, millele peaks kiiresti lahendust otsima. (Sarantaki & Koutelekos, 2007, lk 1).

Enamus teismeliste rasedusi Euroopas ei ole plaanitud, seetõttu paljudel juhtudel rasedus lõpetatakse. Otsus jätkata või lõpetada rasedus sõltub väga palju sotsiaalsetest normidest ja seadusliku abordi kättesaadavusest. (Part *et al.*, 2013, lk 1397) Teismeeas abordi tegemine on väga ohtlik, kuid varases eas sünnitus on seotud samuti ka suurte terviseriskidega. Peamiseks surma põhjuseks on tüsistuste esinemine nii raseduse kui ka sünnituse ajal. (World Health Organization, 2011, lk 9) Põhjused, miks valitakse raseduse katkestamine on, et tavaliselt on teismelistel emadel ebasoodsad tingimused lapse kasvatamiseks, neil on madal haridustase ja tavaliselt jäävad nad üksikvanemaks. (Kirchengast, 2016, lk 13). Tuleb välja, et rasedus katkestatakse ka, et hoida saladuses, et teismeline on seksuaalselt aktiivne. Tahtmatu rasestumise korral on teismelisel kolm valikut: abort, lasta beebi lapsendada või jätta endale kasvatada. (Simigi, 2012, lk 2–3)

Üle 60% teismeliste rasedustest lõppevad abordiga Rootsis, Taanis, Prantsusmaal, Soomes ja Hollandis. Leedus, Bulgaarias, Slovakkias ja Kreekas lõpetavad ligikaudu 30% teimestest oma raseduse abordi teel (Part *et al.*, 2013, lk 1397).

Eesti Statistikaameti järgi alla 16-aastaseid sünnitajaid vahemikus 2010–2019 aastal oli kokku 97. Aastatel 2017 ja 2018 on alla 16-aastaseid sünnitajaid kõige vähem ja kõige rohkem sünnitajaid selles vanuserühmas on olnud aastal 2010. Sünnituste arv alla 16-aastaste seas on aastatega langemas. (Eesti Statistikaamet, 2020a) Kuigi sünnituste arv on languses, ei tohiks seda sihtgruppi jätta tähelepanuta, et sündinud laps ning noor vanem saaksid elada inimväärset elu (Ellam, 2014, lk 8).

Statistikaameti andmebaasi järgi sünnitas 2010. aastal 636 teismelist vanuses 16–19 aastat, mis on järgnevate aastatega võrreldes kõrgeim ning kõige vähem selles

vanusegrupis oli sünnitajaid aastal 2019 ehk kõigest 252 sündi. Võrreldes järgnevate aastatega vahemikus 2010–2019 on 16–19-aastaste sünnituste arv samuti langemas. (Eesti Statistikaamet, 2020a)

Eestis teismeliste rasedusi on väga palju kokku, kuid reaalselt laste sünnitamiseni jõuavad väga vähesed ning pigem minnakse kergema vastupanu teed ja tehakse abort. Näiteks aastal 2010 oli kokku 16–19-aastaste seas 1458 rasestumist, kellest 822 otsustasid teha aborti ning sünnitasid ainult 636 noort. Seevastu aastal 2019 oli samas vanusegrupis rasestumisi kokku kõigest 522 ning nendest aborti kasuks otsustasid 292 tüdrukut. Statistika näitab, et sündide ja abortide arv on aastatega Eestis languses. (Eesti Statistikaamet, 2020b)

Paljudesse noortesse naistesse, kes varakult emaks saavad ei suhtuta just kõige paremini. Teismelised emad on justkui häbimärgistatud stereotüüpide poolt. Neid noori emasid võetakse kui vastutustundetuid, motiveerimata kui ka hooletuid lapsevanemaid. (SmithBattle, 2013, lk 235) Näiteks Wiemann jt (2005, viidatud SmithBattle, 2013, lk 237 vahendusel) toovad välja, et 39,1% teismelistest Texase haigla sünnitusjärgses osakonnas on tundnud ennast häbimärgistatuna. Üks teine uuring tõi välja selle, et noored proovivad rasedust katkestada, et mitte sattuda ühiskonna poolt negatiivsesse valgusesse (Gbogbo, 2020, lk 8).

Ühest uuringust on välja tulnud, et noored emad tihti kogevad ühiskonna poolt diskrimineerimist ja negatiivseid kommentaare. Need emad, kes tundsid ennast häbimärgistatud olid enne rasedust madala enesehinnanguga ning mingil määral ka tarvitasid alkoholi. Samas tuleb ka välja, et mõned noored emad mõistavad üksteist hukka. (Jones *et al.*, 2019, lk 761–762) Ühest uuringust tuli välja, et noored emad tundsid ka, et meedia suhtub neisse halvasti. Emad, kes tundsid nii, oli see suureks tõukeks edasi õppida ning tööle minna. Teismelist ema sildistatakse kui laisk ja sõltub meeleldi teistest ning seetõttu ka paljusid teismelisi võetakse sellisena, kuigi kõik noored ei pruugi sellised olla. (Yardley, 2008, lk 675)

Eestiski on tehtud erinevaid uurimusi teismelistest emadest. Varep (2014, lk 45) toob välja, et tavaliselt kui noor jääb põhikoolis rasedaks, võivad muutuda suhted nii õpetajatega kui ka klassikaaslastega. Selle asemel, et noort neidu aidata ja mitte suhtuda

temasse halvasti, esineb siiski eakaaslaste kui õpetajate poolt hukkamõistu. Selle tagajärjel tavaliselt teismeline võib katkestada õpingud.

Noored naised peaksid siiski mõtlema tagajärgedele, kui alustavad varakult seksuaaleluga. Paljudel naistel on raske rasestuda, seega teismeline võiks mõelda, kas abort on see õige valik. Võimalik, et noor ei saa enam kunagi lapsi raseduse katkestamise tagajärjel. Palju on ka halvustavaid pilke noorte emade suunas, kuid emad peaksid sellest üle olema ja näitama kui tublid emad nad tegelikult suudavad olla, vaatamata oma noorele eale.

1.3. Teismeliste emade toimetulek ja tugivõrgustiku olemasolu

Kui teismeline saab lapse, ei ole see kerge nii emotsionaalselt kui ka majanduslikult. Juba raseduse ajal kui ka pärast sünnitust võib tekkida depressioon. Paljud emad ei julge küsida abi, kuna kardetakse hukkamõistu. Majanduslikult ei ole tavaliselt noored emad iseseisvad.

Toimetulekul puudub ühene definitsioon ning seda kasutatakse üsna laialdaselt. Paljud eksperdid on siiski nõus väitega, et toimetuleku alla võib liigitada erinevad inimlikud vajadused, millest mõned on eluks vajalikud kui ka seotud inimese enda elu rahulolu ning eesmärkide saavutamise. (Peedomaa, 2014, lk 7). Alljärgnevas tabelis 1 on toodud välja toimetuleku definitsioonid.

Tabel 1. Toimetuleku erinevad definitsioonid

Allikas	Toimetuleku erinevad definitsioonid
Ross <i>et al.</i> , 2020, lk 472–473	Domineerivad kaks lähenemist: subjektiivne ja objektiivne heaolu. Subjektiivne toimetulek rõhutab eelkõige isiklike kogemusi, see hõlmab näiteks veel ka elu mõtte leidmist. Objektiivne lähenemine hõlmab endas elukvaliteedi näitajate osa, milleks on materiaalsed ressursid: toit, sissetulek ning eluase. Selle alla kuuluvad veel ka sotsiaalsed atribuudid: haridus ja tervis.
Yang <i>et al.</i> , 2013, lk 1	Toimetuleku all mõeldakse seda, kui inimvajadused on rahuldatud, tänu sellele saavutatakse füüsiline kui ka vaimne heaolu. Märksõnadeks õnnelik ning edukas.

Tabelis 1 on välja toodud kaks erinevat seletust toimetuleku kohta. Tuleb välja, et materiaalne toimetulek on oluline, et inimene saaks elada võimalikult hästi. Samas

majanduslik pool sõltub väga palju ka sotsiaalsetest teguritest. Kui inimesel on haridus ja hea tervis on tal suuremad võimalused paremaks materiaalseks toimetulekuks.

Toimetulekut mõjutavad mitmed erinevad valdkonnad, näiteks finantsolukord, vaba aja veetmise võimalused kui ka eluase (Lundin *et al.*, 2013, lk 2).

Toimetulek võib olla seotud ka vananeva ühiskonnaga, mille tagajärjel toimetulek on raskendatud (Peedomaa, 2014, lk 11). Noori mõjutab see, kuna paljud vanemaealised inimesed ei peaks enam tööd tegema, kuid ära elamiseks nad teevad seda. Sellest tulenevalt on noortel vähem töövõimalusi, et nad oleks majanduslikult paremas olukorras.

Kui teismeline saab lapse, siis see muudab majanduslikku olukorda, kuna lapse saamisega suurenevad ka väljaminekud. Enamasti tullakse esialgu toime vanemahüvitist saades, kuid kui seda enam ei maksta, läheb majanduslikult raskemaks. Sellest tulenevalt võib minna teismeline tööle, kuid siis katkeb haridustee. (Saks, 2014, lk 12) Teismelistest emadest alla poole on keskharidusega ja põhiharidusega on 3/4 teismelistest emadest. Tulevikus on hariduse omamine oluline, tänu haridusele saab nooruk tavaliselt omale tasuva töö. (Tohv, 2014, lk 7–9)

Sotsiaaltöötaja eesmärgiks enamasti on aidata inimest, et ta saavutaks elamisväärse taseme. Parvet (1975, viidatud Ellam, 2014, lk 12 vahendusel) väidab, et naistearst peaks tutvuma naise majandusliku seisuga, enne kui ta tema arvele võtab. Samast uurimusest on tulnud ka välja, et oluline oleks, et noorel on olemas enda elamine ja ta ei oleks mõjutatud oma vanematest.

Vanemahüvitis võib soosida laste järjestike sündi ehk tööle saamise asemel võivad nad eelistada järgmise lapse saamist. Paljud Eesti noored naised jäävad pärast sünnitamist tööturul passiivseteks, mis tähendab parimas tööeas naiste tööjõuressursi raiskamist. (Kutsar & Tarum, 2011, lk 179)

Noored emad seisavad silmitsi rohkem vaimse tervise probleemidega nii raseduse ajal kui pärast seda kui seda vanemaealiste emadega võrreldes. Eriti esineb noortel emadel sünnitusjärgset depressiooni kaks korda rohkem kui vanematel emadel. Vaimse tervise probleemidega enim on kimpus emad, kel puudub toetus, eelnevalt olnud psühholoogilised probleemid, nad on kannatanud väärkohtlemise all või kokku puutunud

vägivallaga ning on vaesed. (Lucas *et al.*, 2019, lk 1–2) Ühest uuringust tuli välja, et 53% kogesid pärast sünnitust depressiooni. Depressiivne haigus on eelkõige seotud üksindustundega ning madala enesehinnanguga. See mõjub negatiivselt emale, kui seda ei avastata, võib pikaajalises perspektiivis mõjutada lapse kognitiivset kui ka psühholoogilist arengut. (Jenkinks, 2013, lk 5)

Paljud uuringud on näidanud, et teismelised emad saavad abi ja toetust oma perekonnalt, eriti nende endi emalt, kes õpetavad neid olema ema. Perekonna toetus on väga oluline, kuna see mõjutab teismelise ema käitumist lapsevanemaks olemisel. Hea suhe teismelise ema ja tema enda ema vahel on väga oluline. (Sriyasak *et al.*, 2018, lk 39) Partneri tugi on samuti väga olulise tähtsusega, sest sellest võib oleneda, kas teismeline tüdruk jätab lapse alles või mitte. Sotsiaalne tugi on ka väga oluline, kuna sellest tulenevalt teismeline teeb õigeid otsuseid, mis suurendab tervislikke käitumisviise raseduse ajal. (Shah *et al.* 2014, lk 18)

Näiteks Norras pööratakse väga suurt tähelepanu just sünnituse eelsele kui ka järgnevale ajale. Enamus naisi sünnitavad ämmaemandate pilgu all ning neile tehakse järelkontrolle perearstikeskustes. Tuleb välja, et tervemad lapsed sünnitavad need noored, kes saavad head sünnituseelset toetust. (Fredriksen *et al.*, 2012, lk 325–326)

Oluline on ka sotsiaalne tugi. See hõlmab endas teiste armastuse, abi ning toe saamist. Teismelised on enne lapse sündi tavaliselt emotsionaalselt kui ka vaimselt ettevalmistamata, selle tõttu vajavad nad teiste tuge ja juhendamist. Nad vajavad tuge lapse hooldamisel ja arendamisel. Noored peavad kohanema kindlasti ka beebi unerežiimiga ning enda emotsionaalsete kui ka füüsiliste muutustega pärast lapse sündi. Mõned noored emad vajavad toetust söögi, riiete, eluaseme kui ka raha poole pealt. (Mangeli *et al.*, 2018, lk 6817)

Näiteks Soomes toetatakse alla 20-aastaseid vanemaid beebipakkidega. See pakk hõlmab endas asju, mis on beebile vajalikud kui ka brošüüre kohalike teenuste kohta. Pakid jagatakse kätte 24. rasedusnädalal. Pärast lapse sündi helistatakse ka noorele emale, see annab võimaluse tunda emal, et teda toetatakse. Kokku jagatakse 100 kasti aastas, see on aidanud noorte rasedate muresid leevendada ning tänu brošüüridele pakis on nad rohkem teadlikumad, millist abi on neil võimalik saada. Näiteks ühele noorele 15-aastasele viidi

ka beebipakk. Ta ütles, et ta on nii tõrjutud ja alahinnatud ühiskonna poolt, kuid karbi saades tundis ta, et ta polegi üksi. Peale seda liitus ta sünnitueelsete vanemate klassiga. Beebipaki jagamine aitab noori suunata erinevatesse tugiteenustesse. (Local Government Association, 2018, lk 14)

Teismelised emad, kes elavad koos mitme põlvkonnaga ning neid toetatakse, suurema tõenäosusega lõpetavad kooli. Uuringud on ka näidanud, et suurema toetusega teismelistel emadel on positiivsem suhtumine lapsevanemaks olemisele. Veel tuleb välja, et teismeliselt emaks saanutele nende endi emade tugi vähendab stressi. Lisaks head suhted lapse isaga, ei tekita teismelisele emale depressiooni. Vanemate kõrge stressi tase ja sotsiaalse toetuse puudumine on seotud teismelise ema halva vaimse tervisega, mis mõjutab negatiivselt lapse arengut. (Huang *et al.*, 2014, lk 256)

Astover jt (2010, viidatud Saks, 2014, lk 6 vahendusel) enamasti ei ole teismelistel oma perekonnaga kõige paremad suhted, seetõttu noored käituvad enesehävituslikult ehk see hõlmab endas suitsetamist, alkoholi ja narkootikumide tarbimist kui ka madalat enesehinnangut.

Noortele emadele on hea viis kasutada lapsehoiuteenust, mis on mõeldud last kasvatavale isikule, et toetada töötamist, õppimist kui ka toimetulekut. Selle teenuse tagab lapsevanemale teenuse osutaja. Võrreldes lasteaiaga on lapsehoiuteenuse erinevus seisneb selles, et lapsevanemal on suurem kohustus kokku leppida teenuse osutajaga lapsehoidmise tingimustes. (Sotsiaalkindlustusamet, *s. a.*, lk 1)

Emadele tuleks siiski nii enne kui ka pärast sünnitust pakkuda toetust, et vältida depressiooni tekkimist. Teiste toetus aitab kaasa noore paremale toimetulekule. Kui lapse emal ei ole vaimse tervisega probleeme, on ka noore ema laps õnnelikum.

2. UURIMUS NOORELT EMAKS SAANUTE TOIMETULEKUST

2.1. Tõrva vald ja Valga vald elukeskkonnana

Valgamaal on kolm valda, autor viib läbi uurimuse Valga ja Tõrva vallas olevate noorelt emaks saanutega ning kahe sotsiaalpedagoogiga. Valgamaa sai valituks autori poolt, kuna see on suhteliselt väike maakond ning antud kohas ei ole väga palju võimalusi noortele emadele. Selles tulenevalt sooviti välja selgitada noorte emade toimetulek. Otepää vald jäi uurimusest välja, kuna autoril ei õnnestunud saada kontakti ühegi noore emaga antud vallast.

Ajaloolisest Mulgimaast on Tõrva vald oluline osa. Valgamaa asub Lõuna-Eestis, kuhu kuuluvad kolm omavalitsust: Tõrva vald, Valga vald ning Otepää vald. Elanike arv on vähenemas Valgamaal võrreldes teiste maakondadega, mis asuvad Kagu-Eestis. Elanike vähenemise põhjuseks on eelkõige madal sündimus kui ka noorte töö- ja haridusränne. (Valga maakonna arengustrateegia 2035+, 2019, lk 5–6) Statistikaameti andmetel oli 2020. aastal Valgamaal elanike arv 22 649 inimest, millest naisi vanuses 15–19 aastat oli Valgamaal kokku 574 (Eesti Statistikaamet, 2020c). Statistikaameti järgi oli alla 20-aastaseid sünnitajaid aastal 2019 Valgamaal viis (Statistikaamet, 2020d).

Tõrva ja Valga valdadel ei ole eraldi mõeldud sotsiaaltoetusi teismelistele emadele. Toetused on mõeldud kõigile abivajajatele, sealhulgas ka siis teismelistele emadele. Sotsiaaltoetuse põhiliseks eesmärgiks on eelkõige parandada leibkonna toimetulekut kui ka katta hädavajalikke kulusid. Tõrva vallas ja Valga vallas on jagatud sotsiaaltoetused kaheks: sissetulekust sõltumatud ja sissetulekust sõltuvad toetused. Kui Tõrva vallas elaval teismelisel emal on väga väike sissetulek ehk peale alaliste eluruumi kulude mahaarvamist jääb netosissetulekuks iga liikme kohta sissetulekuks alla 225 euro, on võimalik küsida omavalitsuselt abi ehk taotlema vähekindlustatud leibkondade toetusi,

mille alla kuuluvad toetus toiduainete, riiete ja jalanõude ostmiseks, prillitoetus, küttetoetus, retseptiravimitoetus, abivahendite toetus, kommunaalrivate toetus, koolitoetus, huviringi toetus ning ürituste ja ekskursioonide osalustasu toetus. (Tõrva vald, *s. a.*)

Toetused, mis sissetulekust ei sõltu on palju, kuid teismelised emad puutuvad kokku kindlasti sünnitoetusega, mille suuruseks on Tõrva vallas 500 eurot ning seda makstakse kahe osamaksena: 250 eurot pärast lapse sündi ning teine 250 eurot kui laps saab 18-kuuseks. (Tõrva vald, *s. a.*) Valga vallas on sünnitoetuse suuruseks 430 eurot, mis makstakse välja kolmes osas, 230 eurot kohe lapse sündi, 100 eurot siis kui laps on saanud ühe aasta ja kuue kuu vanuseks ning ülejäänud 100 eurot makstakse kui laps saab kolme aastaseks (Valga vald, *s. a.*). Samuti võib Tõrva vallas taotleda noor ema ka kriisitoetust, millele on tal õigus juhul kui ta on sattunud kriisiolukorda tulekahju, kuriteo või ka õnnetusjuhtumi korral (Tõrva vald, *s. a.*).

Tõrva vallas saavad teismelised emad pöörduda vaimse tervise nõustaja poole kui ka psühhiaatri poole, kui neil peaks tekkima emotsionaalselt kui ka vaimselt raskeid aegu (Tõrva vald, *s. a.*). Valga vallas saab pöörduda psühhiaatri kui ka noortenõustamise spetsialisti poole (Valga Haigla, *s. a.*)

Väga palju saavadki teismelised emad küsida abi kohalikest omavalitsusest, et teada saada rohkem neile vajalike teenuste ja toetuste kohta.

2.2. Uurimismeetod ja valimi kirjeldus

Selgitamaks välja teismeliste emade toimetulekut Tõrva ja Valga vallas, kaasati uuringusse need, kes on saanud noorelt emaks ning kaks spetsialisti. Samuti sai uuringu käigus vesteldud ka toimetulekust kooliga, tugivõrgustikust kui ka emade poolt pakutud soovitudest ja ettepanekutest.

Uurimise läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Selle uurimismetoodika tunnusteks on väiksemad valimid ning tegeliku elu kirjeldamine. Andmed saadakse nii kirjaliku kui ka suulise teksti kujul. Seda uurimismeetodit kasutatakse siis, kui teema kohta on vähe teada ning peamiselt, et mõista ning tõlgendada inimeste kogemusi kui ka vaateid. (Õunapuu, 2014, lk 53–54)

Andmekogumise meetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mis viidi läbi uuritavatega ning vastused salvestati diktofoniga. Selline uurimismeetod oli antud uuringu jaoks sobilik, kuna sooviti teada saada vastajate kogemusi. Intervjuude läbiviimiseks koostati eelnevalt küsimustik (vt.lisa 1), mille aluseks võeti Liisa Saks (2014) lõputööst varasemalt läbi viidud uuringu küsimused ning antud lõputöö uurimisküsimus.

Poolstruktureeritud intervjuu puhul valmistatakse ette eelkõige uurimisprobleemist ja uurimisküsimustest lähtuvalt ette intervjuu küsimused intervjuu alustamiseks, järjekorda küsimustel võib muuta, vajaduse korral võib küsida täpsustavaid küsimusi ning küsimuste arv ja liik ei ole piiratud (Õunapuu, 2014, lk 171). Flick (2011, viidatud Varep, 2014, lk 29 vahendusel) intervjuu eesmärgiks on teada saada vastajate ehk intervjuueeritavate vaated teatud nähtusele või teemale.

Valimi üldkogumi moodustasid *Facebooki* kaudu leitud noored emad ja kaks eksperti. Autor kirjutas läbi *Facebooki* emadele, tutvustati ennast ja uuringu teemat ning kinnitati, et osalemine on anonüümne ja seejärel küsiti nõusolekut osalemiseks. Kirjutati kokku veebruari algusest kuni märtsi alguseni kümnele noorele emale, kellest esialgu oli kaheksa teismelist ema nõus osalema, kuid üks ema hiljem ei vastanud kirjadele, seega uurimuses osales kokku seitse teismelist ema. Tegemist on ettekavatsetud valimiga, kuna valimi moodustavad naissoost isikud ja nad on lapse sünnitanud vanuses 16–19 aastat, kes elavad Valgamaal Tõrva ja Valga vallas. Ettekavatsetud valim tähendab seda, et valimi liikmed valib uurija ja uuritavad kaasatakse valimisse ettekavatsetult ja kindlate kriteeriumite alusel. (Õunapuu, 2014, lk 143)

Intervjuud viidi läbi seitsme teismelise emaga perioodil 26.03.2021–05.04.2021, kaks intervjuud toimusid *Facebooki* videokõne vahendusel ning ülejäänud viis tegid läbi *Facebooki* kõne, ilma videopildita. Intervjuude pikkus kestis keskeltläbi 20 minutit, mõni ka natuke rohkem. Intervjuud kestsid küll ajaliselt vähe, kuid kõik küsimused said vastuse, mõned emad vastasid küsimustele olles koos oma lapsega. Intervjuud salvestati telefoni diktofoniga ning kindluse mõttes autor kirjutas paberile üles ka respondentide vastused.

Teemad, mida autor intervjuu käigus arutas olid majanduslik toimetulek, emotsionaalne toimetulek, toimetulek kooliga, tugivõrgustiku roll ning ettepanekud kui ka soovitud teismeliste emadele.

Ekspertintervjuuna viidi läbi intervjuud Tõrva Gümnaasiumi sotsiaalpedagoogiga ja Tõrva Gümnaasiumi endise sotsiaalpedagoogiga. Intervjuud viidi läbi ühel ja samal päeval 30.03.2021 telefoni teel ja salvestati helisalvestiga. Eesmärgiga saada vastused, millist abi vajavad kõige rohkem noored emad ja kui paljud on jätkanud haridusteed või mis takistab haridustee jätkamist. Küsimused sotsiaalpedagoogidele lähtusid intervjuu küsimustest noorelt emaks saanutele kui ka lõputöö uurimisküsimusest ning need on toodud välja lisa 2.

Intervjuude läbiviimise tulemusena tekib suur hulk verbaalseid andmeid. Tulemused transkribeeriti ehk intervjuud vormistati kirjalikuks tekstiks (Õunapuu, 2014, lk 178). Transkriptsioon on osa uurimusest, et analüüsida lindistatud andmeid (Matheson, 2007, lk 547–548). Autor kasutas selleks tekstitöötlusprogrammi *Microsoft Wordi*, kuhu autor ise kirjutas intervjuud helisalvestiselt maha, vältimaks koheselt analüüsi- ja ümberkirjutusvigasid. Seejärel loeti andmeid mitmeid kordi läbi ning autor märkis enda jaoks olulise ebaolulisest ning vastused jaotati vastavalt teemade kaupa, et oleks lihtsam teha analüüsi. Valiti kvalitatiivne sisuanalüüs, mille eesmärgiks on seoste loomine tulemuste kui ka teooria vahel, mille tulemusena saab teha ettepanekuid edaspidiseks (Laherand, 2008, lk 293–294).

Alljärgnevas peatükis antakse ülevaade uurimistulemustest, kus tulemusi analüüsitakse ja kirjeldatakse. Läbi viidud intervjuudest esitatakse muutmata tsitaate. Vastajate anonüümsuse tagamiseks on teismeeas emaks saanud tähistatud järgmiselt: T1, T2, T3, T4, T5, T6, T7 ning Tõrva Gümnaasiumi sotsiaalpedagoog tähisega SP1 ja Tõrva Gümnaasiumi endine sotsiaalpedagoog SP2. Välja jäetud osad on tähistatud märgiga /.../.

2.3. Uurimistulemused

2.3.1. Noorte emade üldandmed

Antud alapeatükis antakse ülevaade uuringus osalenud noorte emade üldandmetest. Sooviti teada saada, kui vanad nad hetkel on ning kui vanalt said nad oma esimese lapse

kui ka milline on nende haridustase ning seis tööturul hetkel. Samuti sooviti teada, kas nii noorelt lapse saamine oli planeeritud ning kuidas lähedased suhtusid lapse saamisenesse. Alljärgnevas tabelis 2 on välja toodud respondentide praegune vanus, vanus esimese lapse sünni ajal ning nende haridustase.

Tabel 2. Vastajate vanus hetkel, lapse sünni ajal ning emade haridustase

Vastajad	Vanus hetkel	Lapse sünni ajal	Haridustase
Respondent T1	22	19	Keskharidus
Respondent T2	20	18	Kutse-keskharidus
Respondent T3	21	18	Keskharidus
Respondent T4	20	18	Kutse-keskharidus
Respondent T5	19	18	Põhiharidus
Respondent T6	21	18	Põhiharidus
Respondent T7	18	16	Põhiharidus

Tabelist 2 selgub, et respondentide keskmine vanus esimese sünnituse ajal oli 17,9 aastat. Kolm ema jäid rasedaks 17 aastasel, kuid sünnitasid kui olid juba 18. Kuus noort ema on saanud lapse hilises teismeeas ja üks ema sai lapse keskmises noorukieas. Ühtegi ema uurimuses ei osalenud, kes oleks saanud varases noorukieas lapse ehk vanusevahemikus 10–13 aastat.

Intervjuu käigus küsis autor ka noorte emade seisu tööturul. Neli ema on ennast töötuna arvele võtnud, kaks ema töötavad hetkel ning üks ema viibib hetkel vanemapuhkusel. Kõik seitse ema on arvamusel, et kuna koht on väike ning elukoha lähedal on kehv töövalik, siis on raske tööd leida.

Ühe ema sõnul, miks on raske leida tööd. „Kuna elan väikses kohas, siis on ka 8–17 töö leidmine raskendatud“ (T3). Teise ema sõnul: „Ise hindan seda kehvemapoolseks, kuna kogemusi vähe ja väikses kohas elades ei ole töövalik lai. Hetkel, koroonaajal oleks tööd küll, kuna õpin Tervisehoiu Kõrgkoolis, siis pakutakse palju tööd.“ (T1)

Kuus ema soovisid last nii noorelt ning rasedused olid planeeritud, kuid ühe ema jaoks ei olnud rasedus planeeritud. Kuna enamikel oli nende ema ka noorelt lapse saanud, siis lähedased suhtusid väga hästi, kaasaarvatud ka sellesse emasesse, kelle rasedus polnud planeeritud. „Planeeritud jaa. Olen alati tahtnud noorelt emaks saada, kuna ka ema oli noorelt emaks saanud /.../. Kõik olid ümberringi hästi toetavad.“ (T4)

Ühe ema sõnul, kellel samuti oli rasedus planeeritud, tõi välja ka selle üldtuntud suhtumise tavaliselt lähedaste poolt, kuid temasse nii ei suhtunud. „Jaa, laps oli oodatud. Lähedased olid kõik väga õnnelikud ja ei olnud sellist suhtumist, et liiga vara või rikud nooruse ära /.../.“ (T1)

Töö autor küsis sotsiaalpedagoogide käest, kui vana on olnud kooli kõige noorem õpilane, kes on jäänud rasedaks nende töötamise ajal. Selgus, et mõlematel sotsiaalpedagoogidel on nende töötamise ajal olnud vähe kokkupuuteid teismelistega, kes jäid hariduse omandamise ajal rasedaks.

Praegune sotsiaalpedagoog on kokku puutunud ainult ühe juhtumiga, kus noore vanuseks oli 16 ehk ta käis põhikoolis, kuid ei lõpetanudki seda ära tol hetkel, vaid rasedusest kuuldes jättis kooli kohe pooleli. Kuid nüüdseks on haridus omandatud. Endine sotsiaalpedagoog on puutunud kokku kahe juhtumiga, kus teismeline on jäänud rasedaks õpingute ajal. Ühe juhtumi puhul oli tüdruk alla 16-aastane, kes käis põhikoolis. Kool tegi talle individuaalse õppekava. Lõpetas põhikooli ja edasi läks kutsekooli, mille ta ka lõpetas.

Töö autor küsis ka, milline on hetkel ja mis oli nende perekonnaseis lapse sünni ajal, et teada saada, kas lapse saamine mõjutab perekonnaseisu (vt tabel 3).

Tabel 3. Perekonnaseis hetkel ja esimese lapse sünni ajal ning laste arv peres

Vastajad	Perekonnaseis hetkel	Perekonnaseis lapse sünni hetkel	Laste arv
T1	Vababielus	Vababielus	üks laps
T2	Kihlatud/Vababielus	Vababielus	kaks last
T3	Vababielus	Vababielus	kaks last
T4	Vallaline	Vababielus	üks laps
T5	Vababielus	Vababielus	üks laps
T6	Vababielus	Vababielus	kaks last
T7	Vababielus	Vababielus	üks laps

Tabelis 3 on välja toodud vastajate praegune ning lapse sünni ajal olnud perekonnaseis ning mitu last neil kokku peres kasvamas on. Tavaliselt on väga olulised lapsele mõlemad vanemad, mõnedel juhtudel siiski kokku ei jääda ning selleks võib olla väga palju erinevaid põhjuseid. Näiteks võib noor isa olla mitte valmis lapse kasvatamiseks või pole kahe noore inimese vahel armastust kui ka rasedaks jäämine on olnud planeerimata. Kõik

emad olid koos sünnituse ajal partneritega, kellega laps ka eostati. Ühel juhul on lapse isast mindud lahku pärast lapse saamist. Üks vastajatest on kihlatud, kuid abiellumiseni pole ükski vastajatest jõudnud. Neljal emal on üks laps ning kolmel emal on kaks last.

2.3.2. Emotsionaalne ja majanduslik toimetulek

Käesolevas uuringus osalenud noortelt emadelt sooviti teada saada nende emotsionaalse ja majandusliku toimetuleku kohta. Vastajatelt uuriti, milliseid raskusi on nad noore emana kogenud ja kellelt nad saavad emotsionaalset tuge. Majandusliku poole pealt sooviti teada saada igakuist sissetulekut, kas laste isa toetab rahaliselt ning kui tekivad majanduslikud raskused, kelle poole saavad nad pöörduda.

Kõik emad tunnistasid, et lapse saamisega kaasnes neil väike hirm, kas nad reaalselt saavad ka hakkama lapse kasvatamisega, kuna nad ise on veel noored ja kogenematud.

Kõik uuringus osalenud teismelised on noore emana kogenud raskusi, kuid otseselt sünnitusjärgset depressiooni neil arsti poolt diagnoositud pole. Kolm ema tõid raskusteks selle, kui beebi nutab gaasivalude pärast või üleüldse millegipärast lohutamatu laps nutab, see tekitab neis abitu tunde kui ka kõige raskemad hetked on seoses laste haigustega olnud, kui ema süda murdub nähes kurnatud last. „No, kuna pisikesel olid alguses kohe rämedad gaasivalud, see oli ikka väga kurnav minu jaoks. Magada ei saanud, /.../ igapäev muudkui nutsin, ma ei tundnud, et oleks kuskilt tuge saanud.“ (T5)

Noore ema sõnul:

Suurim raskus on olnud see, et mingil hetkel olingi üksi, oli küll elukaaslane aga sõpradest ei jäänud peaaegu kedagi. Lootsin, et kuulus lause „saad lapse, kaotad ka sõbrad“ ei pea paika aga kahjuks pidas. Küll aga muutsin enda mõttelaadi, et saan hakkama ja kõik on mööduv ning leidsin uusi sõpru, kellel on ka lapsed ja oli rohkem mida jagada. (T1)

Üks noor ema toob välja, et raskustest emana on ta tundunud läbipõlemist, unetust kui ka väsimust ja samuti on ka tulnud ette majanduslikke raskusi. Teine noor ema toob välja ka selle, et üksi on raske hakkama saada erinevate toimetustega alguses, isegi kui partner on kõrval. T3 sõnul oli just pärast lapse sündi eriti raske emotsionaalselt hakkama saada.

Emotsionaalset tuge saavad noored emad peamiselt enda emalt ja lapse isalt. Üks noor ema saab tuge oma õelt ning kolm ema tõid peale oma ema ja elukaaslase välja ka veel oma sõbrannad.

Neli noort ema vastasid, et ei ole tundnud väga tihti, et neilt kui noorelt emalt oodatakse liiga palju, kuid kolm ema tõid välja, miks nad on tundnud tihti, et neilt oodatakse liiga palju. „Olen küll, enda ämma puhul, ta kogu aeg ütleb, et pean nii tegema ja nii tegema ja ei tee piisavalt hästi /.../“ (T5). Üks ema on arvamusel, et ühiskond nagunii alahindab noori emasid. „Ma pigem arvan, et minult kui emalt ei oodata väga palju kuna noori selliseid emasid tihtipeale alahinnatakse. Sean ise endale just pigem ootused ja kohustused kõrgeks.“ (T4)

Küsites sotsiaalpedagoogidelt, millist abi vajavad enim teismelised emad. Praeguse Tõrva Gümnaasiumi sotsiaalpedagoogi sõnul:

See sõltub sellest olukorrast kui ka inimesest endast. /.../. Kui ta ootab last ja soovib kooli lõpetada, siis pakkuda sellist tuge. /.../. Eks on kindlasti vaja emotsionaalset tuge, /.../, kindlasti teeksin ka kooliarstiga koostööd. Seal on ikkagi usalduslik suhe selle alus. Lihtsalt, et noor teab, et kui tal on abi vaja, et ta saab alati pöörduda. See sõltub ka teismelise tugivõrgustikust. (SP1)

Sotsiaalpedagoogid mõlemad on arvamusel, et kõige enam vajad noored emad emotsionaalset tuge kui ka oluline on tugivõrgustiku olemasolu ning samuti suurt rolli mängib ka nende endi majanduslik pool.

Väga oluline osa lapse kasvatamisel on ka igakuisel sissetulekul, et laps saaks elada täisväärtuslikku elu ja esmased elamistingimused oleks tagatud, on olulisel kohal raha. Noortel emadel võib nappida raha ja sellest tulenevalt ei ole nad enamasti majanduslikult heal järjel.

Kõikidel emadel on olemas enda igakuine sissetulek, kuid sellega päris ära ei elata ning lapse isa poolt tuleb ka igakuiselt rahaline toetus. Nelja ema igakuine sissetulek moodustub peretoetusest ja töötukassahüvitisest, mis jääb ligikaudu 200 kuni 350 euro kanti. Kolme ülejäänud ema sissetulek moodustab ühel juhul vanemahüvitis ning kahel emal on see töötasu, mis jääb kuskil 700 kuni 800 euro kanti. Eelnevalt enne lapse sündi

emad palgatööl pole käinud. Pigem on laps olnud motivatsiooniks olla aina iseseisvam rahaliselt.

Üks töötavatest emadest teeb ka vahepeal väiksemaid tööotsi juurde ning sellest tulenevalt võib olla kuus sissetulek natuke suurem kui 800 eurot. „Keskmine sissetulek on keskel läbi 700 kuni 800 eurot põhitöölt, aga kuna eriala on mul selline, siis vastavalt vajadusele saan tööampse teha“ (T4).

Igakuiselt toetavad ka noori emasid nende laste isad rahaliselt. Uurides, kuidas nad hindavad oma majanduslikku toimetulekut, siis viis ema vastasid suhteliselt sarnaselt, et alati saaks paremini, aga ei ela puuduses. Kaks ema hindab oma pere majanduslikku toimetulekut väga heaks. „Pere majanduslikku toimetulekut hindan väga heaks, me oleme mehega väga rahul. /.../, me mõlemad paneme lapse kassasse iga kuu vähemalt 50 kuni 70 eurot.“ (T7) Kõik emad tunnistasid, et kui laste isa poolt ei oleks rahalist toetust, ei saaks nad üksi ise oma sissetulekuga majanduslikult hakkama. Üks ema, kellel on kaks last tõi välja, et Eestis on hea vanemahüvitise süsteem, mis soodustab saada järjestiku väikse vanusevahega lapsi.

Kui noortel emadel tekib majanduslikke raskusi, siis küsivad nad abi enamik oma emalt, üks vastajatest küsiks ka veel oma vennalt kui ka sõbralt ning kaks noort ema küsiks oma õelt ja mehe õelt.

Noore ema sõnul, kui tekib majanduslikke raskusi:

Me pole kunagi pidanud sellele mõtlema, et kelle poole pöörduksime sellises olukorras, aga ilmselt siiski minu ema või venna poole, erijuhul võib-olla küsiksime sõbra käest. Meile ei meeldi see mõte, et peaksime laenama, seetõttu teeme kõik selleks, et sellist olukorda ei tuleks. (T2)

Noored emad ei ela puuduses, kuid alati saaks nende arust paremini. Ilma laste isa toetuseta oleks majanduslik toimetulek kordades hullem. Elamiskulud kui ka muud kulutused seoses lapsega võtavad üsna suure osa sissetulekust. Pigem soovitakse hakkama saada ise rahaliselt, väga laenama teistelt ei kiputa.

2.3.3. Toimetulek kooliga

Väga olulisel kohal on ka noorte emade jaoks toimetulek kooliga ning hariduse omandamine, sest hea hariduse omamisel on noortel emadel rohkem võimalusi tööturul. Kui noor, kes jätkab haridusteed rasedana, kuid kui eakaaslased ja kool suhtuvad temasse halvasti, siis noor enamasti katkestab õpingud. Noort inimest enamjaolt ikkagi mõjutab palju teiste hinnang. Alapeatükk annab ülevaate uuringus osalenud teismeliste emade haridusteest ning kui suurt rolli mängib haridus nende tulevikuplaanides.

Haridustee on emadel erinev. Eelnevalt (vt tabel 2, lk 21) on välja toodud üldandmetes noorte emade haridustasemed. Kolmel emal on ametlikult põhiharidus, kellest üks läks kutsekooli, kuid nüüd lapse saamisega viibib akadeemilisel puhkusel ning teine ema kavatseb sügisel Valga Kaugõppegümnaasiumisse õppima minna lapse kõrvalt ning kolmas ema hetkel õpinguid jätkata ei plaani. Kaks ema omavad kutse-keskharidust ning kahel emal on omandatud keskharidus. Üks keskharidusega emadest soovib sügisel kutsekooli õppima minna ning teine ema omandab kõrgkoolis haridust, kuid hetkel on võtnud akadeemilise puhkuse. Üks emadest käis kutsekoolis rasedana, tema jaoks oli see küll raske, kuid sai hakkama ning eakaaslased suhtusid rasedusse positiivselt. Teine kutse-keskharidust omav ema lõpetas beebi kõrvalt kooli ning on selle üle väga uhke, kuid tulevikus soovib veel mõnda eriala omandada. Teised emad rasedana koolis ei ole käinud.

Kahe ema jaoks ei mängi olulist rolli hariduse omamine. „Haridus ei oma tähtsust, kuna elan väikses külas Valgas, ma arvan, et saan ikkagi poemüüjaks siia“ (T6).

Ülejäänud viie ema jaoks haridus on oluline. Kaks ema soovivad tulevikus isegi oma firma luua. Üks ema soovibki juba lähitulevikus luua oma ettevõtte, mis on õpitud erialast hoopis teine suund. „Väga suurt, ideaalis sooviksin luua oma firma ning sellega toimetulekuks on vajalik kindel spetsiifiline haridus“ (T1). Teise ema, kes haridust oluliseks ei pea, kuid samuti soovib lähiajal ettevõtlusega tegelema hakata. „Ei mängi rolli, alustan lähiajal oma ettevõtlust ja see on õpitud valdkonnast hoopiski teine suund, kus juurde õppimine ei ole nõutav“ (T2).

Sotsiaalpedagoogidelt uurides, kui tähtsal kohal olnud haridus nendel teismelistel, kellega nemad on kokku puutunud oma töötamise ajal. Siis mõlemad sotsiaalpedagoogid on

öelnud, et kõikide juhtumite puhul on olnud teismeliste emade jaoks hariduse omandamine tähtis. Kuid mõlemad sotsiaalpedagoogid ütlesid ka seda, et ilma teiste toeta ehk pereliikmete toeta või kellegi teise toeta on raske õpinguid jätkata, eriti kui teismeline on jäänud üksikemaks. Oleneb ka kooli valmisolekust, et kuidas kool toetab. Hästi palju määrab ka kooli suhtumine ja hoiak. Samuti kardab ka teismeline ise negatiivsete pilkude ohvriks langeda koolis ning seetõttu õpingud jäetakse pooleli. Praegune sotsiaalpedagoog tõi välja Valga Kaugõppegümnaasiumi. „Tõrvale lähedal on ju Valga /.../, seal on Kaugõppegümnaasium. Selles mõttes, et kui õpilane soovib saada gümnaasiumi haridust, /.../, et kaugõppe variant on teinekord isegi mõistlikum.“ (SP1)

Endine sotsiaalpedagoog kiitis Tõrva Gümnaasiumi. Endise sotsiaalpedagoogi sõnul:

Tihti peale ongi takistuseks just majanduslik pool. /.../. Mina julgen küll öelda Tõrva Gümnaasiumi kohta ainult kiidusõnu, et igale lapsele otsiti lahendus. /.../. Meie koolis sellist sildistamist ei olnud. /.../ Ma tean, et Tõrvas igasse lapsesse suhtuti kui väärtusesse ja kõik omaltpoolt tehti ja siia maani tehakse, et nad saaksid haridusteed jätkata ning saaksid vähemalt põhihariduse kui mitte gümnaasiumi hariduse. (SP2)

Enamike noorte emade jaoks on siiski oluline haridus, et tulevikus saaks parema töökoha. Lapse kõrvalt tööl käia ja koolis ei ole lihtne, kuid siiski võimalik.

2.3.4. Tugivõrgustiku roll ja noorte emade soovitud ning ettepanekud

Järgnev alapeatükk annab ülevaate teismeliste emade tugivõrgustikust. Kui teismelisel emal puudub tugivõrgustik on tal raskem hakkama saada. Noortelt emadelt uuriti, kes on need pereliikmed, kes on kõige suuremaks toeks olnud ja kes igapäevaselt aitab lapse või laste kasvatamisel ning millisel viisil abi väljendub.

Küsid esimese pereliikmena välja oma enda ema, kes on kõige suuremaks toeks. Edasi toovad emad välja ka oma elukaaslase, oma isa ning õed ja vennad kui ka kaks ema ütlevad ka, et ämm on ka toeks. Üks noor ema toobki välja oma ema, kiites teda, kuna neil polegi kellegi teise peale loota, kellelt tuge saada. Kaks ema toovad välja esimesena oma mehe ema asemel, kes on suurimaks toeks. „Tuge saan mehe käest, kuna teiste pereliikmetega ei suhtle“ (T7).

Uuringus osalejate käest küsiti, kes on igapäevaselt lapse või laste kasvatamisel toeks ning kuidas abi väljendub. Viis noort ema vastasid, et lapse või laste kasvatamisel on laste isa ehk elukaaslane igapäevaselt toeks. Neli ema ütlevad, et abi väljendub sellega, et kõik hooldusülesanded on jagatud. Üks neljast ütleb, et abi väljendub pigem rahaliselt. Kaks ema ütlesid, et on lapsega igapäevaselt kahekesi koos. Ühe noore ema elukaaslane on välismaal tööl ning teine ema ei ole laste isaga koos, kuid kui on vaja on lapse isapoolsed vanemad kui ka lapse isa igati toeks vajadusel. „Enamjaolt olen lapsega ikka kahekesi, aga lapse isapoolsed vanemad aitavad tihti hoida ning lapse isa alati kui on vaja“ (T4).

Sotsiaalpedagoogid peavad ka väga oluliseks tugivõrgustikku. Tänu tugivõrgustiku olemasolule ei sattu noored emad depressiooni ja neil on kergem lapsega hakkama saada. Endine sotsiaalpedagoog oli kokku puutunud juhtumiga, kus 11.klassi tütarlaps jäi rasedaks, kuid tema vanemad olid surnud ja tal polnud tuge kuskilt võtta. Sotsiaalpedagoog oli tal suurimaks toeks ning gümnaasiumi viimases klassis hoidis ka sotsiaalpedagoog noore ema beebit ise koolis, senikaua, kui teismelisel emal olid tunnid. Aga hiljem õnnestus sotsiaalpedagoogil leida üks tore inimene, kes oli ka oma lapsega kodune, ta elas seal samas kooli lähedal ning oli nõus noore tüdruku last hoidma. Nad leppisid kokku, et see lapsehoidja saab ka tasu. Esialgu kolm kuud maksis kinni selle kohalik omavalitsus, edasi kaks kuud maksis sotsiaalpedagoog ise enda isiklikust taskust ning kevadel maksis juba noor ise.

Uurimusega sooviti veel saada teada noorte emade soovitusi neile, kes planeerivad teismelisena last saada ning millistest teenustest või toetustest noored emad enim puudust tunnevad.

Kuus ema on arvamusel, et kui nii noorelt saada, siis kindlasti läbi mõelda kõik kaaslasega ning kas majanduslik pool lubab saada lasta, kuna vanemahüvitist makstakse kokku 18 kuud. Samuti mainivad ka emad, et mõelda läbi oma koolitee ning olla kindel, et vajadusel on olemas tugi. Üks ema on arvamusel, et liiga varakult lapse saamine pole kohe kindlasti hea mõte. „Ei soovita liiga noorelt last saada, /.../, väga raske on, kui mees jätab maha ja vanemaid pole ning rahaliselt ei tule toime, sest vanemahüvitis on ju ainult 18 kuuks“ (T6).

Ühe noore ema sõnul:

Usun, et kes tõsiselt last soovib ei peaks seda kahetsema. Noor ema on väga tore olla kui on ka toetus. Üksi usun, et oleks raske. Minu mõttes on, et kui laps saada noorelt on aega hiljem ka veel endale elada. /.../, laste kõrvalt on aega ennast teostada kui on tõsine soov. (T1)

Kõik emad toovad välja, et noored emad vajavad enim ikkagi emotsionaalset tuge. T4 arvab, et psühholoogilist abi, sest paljudel puudub tugivõrgustik ja asjad kasvavad üle pea ja mingi materiaalne toetus oleks vajalik või siis tõesti vajab keegi juhendamist või õpetamist teatud teemadel. Neli ema toovad veel välja, et võiks olla tugiteenus, kui ei ole toetavat seljatagust. Tugiteenus hõlmaks endas juhendajat, kes õpetaks esimestel, päevadel või ka kuudel lapsega ümber käimist. Näiteks, kuidas last sööta, vannitada, mähkida ja kreemitada. Kolm ema vastavad, et noortel emadel on vaja tunda, et nad ei ole siin maailmas üksi ning samuti oleks loodud mingid grupid, kus noored emad saaksid oma rõõmsaid ja kurbi hetki jagada. „Kõige rohkem on vaja tunnet, et me ei ole üksi. Kasvõi ühest telefonikõnest piisab, et anda teada, et ollakse olemas. Lisaks on ju ka tore kui lapse isa on aktiivne osa perekonnas ja ei sea kogu kohustust ema õlule.“ (T1) Üks ema toob eraldi ka välja, et riigipoolne peretoetus võiks kindlasti olla suurem, kuna vanemahüvitsi lõppedes kannatab palju majanduslik pool. Peretoetuse all mõeldakse antud kontekstis summat, mis on mõeldud ainult peres kasvavale esimesele ning teisele lapsele ehk alates kolmandast lapsest on juba suurem rahaline toetus.

Tugivõrgustik mängib olulist rolli lapsega hakkama saamisel. Oluline on, et ema saaks juhendamist lapsega ümber käia, eriti just esimestel nädalatel. Kui on olemas lähedaste toetus on lihtsam hakkama saada, kui see puudub võib teismeline sattuda depressiooni.

2.4. Uuringust tulenevad järeldused ja ettepanekud

Paljud teismelised emad puutuvad kokku halvaksapanuga ühiskonnaliikmete, sugulaste kui ka teise kaasõpilaste poolt. Arvatakse ekslikult, et teismeline ema on kuidagi halvem ema, kui seda vanemas eas ema. Kuna teismelisel pole piisavat haridust, et leida head tööd kui ka neil puudub majanduslik kindlustatus.

Raskusteks nimetasid emad peamiselt seda, et nad on tundnud ennast üksi, on raske olnud nii majanduslikult kui ka emotsionaalselt. Üks ema tõi välja ka selle, et ämm niiöelda

õpetab teda liiga palju, kuid see pole päris tema arust õpetamine, vaid pigem ette heitmine, et kui halb sa oled emana, kui sa nii või naa ei tee. Tegelikult ei tohiks ette heita noorele emale midagi, sest noor ema kasvab koos lapsega. Veel tõid emad välja ka selle, et beebi gaasivalud tekitasid nendes abitu tunde ja üks ema päevast päeva nuttis sellepärast ning see oli talle väga kurnav. Samuti toodi raskuseks välja see, kui laps on haige ning kurnatud, siis ema süda murdub seda nähes.

Kõik uurimuses osalejad on rahul emaks olemisega. Kuid toovad siiski välja selle, et see polegi nii kerge, kui esialgu mõeldi. Kuid ükski ema ei kahetse mitte midagi, sest kahetsemine ei vii mitte kuskile. Kuuel emal oli rasedus planeeritud ning ühel emal polnud rasedus plaanitud. Kõikide uuringus osalenud noorte emade lähedased suhtusid rasedusse positiivselt ning ei mõistnud hukka, et nii noorelt lapse saamisega niiöelda rikutakse elu ära.

Sriyasak jt (2018, lk 39) on oma uurimuses toonud välja, et teismelised emad saavad enim emotsionaalset tuge oma perekonnalt, eelkõige nende endi emalt. Käesoleva uuringu tulemustest selgus, et emotsionaalset tuge pakuvad teismeliste emadele eelkõige nende enda ema ning elukaaslane. Veel toodi välja sõbrannad ning õde. Igapäevaselt on viiel emal toeks elukaaslane lapse või laste kasvatamisel. Kaks ema on igapäevaselt lapse või lastega üksi ning otseselt igapäevaselt kedagi abis pole. Kõikidel seitsmel emal on vajadusel olemas emotsionaalne tugi.

Kolm ema tunnevad tihti, et emana neilt oodatakse liiga palju, kuid ülejäänud vastajatest nii ei tunne. Kui noor tunnistab, et tal ei ole kerge lapsega, tekitab see emas halva tunde. Jones jt (2019, lk 761–762) on uurimusest välja tulnud, et noored emad tihti kogevad ühiskonna poolt diskrimineerimist kui ka negatiivseid kommentaare. Käesolevast uuringust selgus, et ainult üks ema tunneb, et ühiskond nagunii alahindab noori emasid, seega ka noorelt emalt ei oodatagi palju.

Kirchengast (2016, lk 13) toob välja selle, et varakult emaks saamisega kardetakse jääda üksikvanemaks. Käesolevast uuringust selgus, et seitsmest noorest emast, vaid üks on lahku läinud lapse isast ning ülejäänud on koos kaaslasega, kellega ka laps saadi. Sellest uurimusest järeldatuna, ei pruugi põhjustada lapse saamine üksikvanemaks jäämist.

Majandusliku poole pealt oli kõikidel uuringus osalejatel olemas oma enda igakuine sissetulek. Neli ema on töötuna arvel ja kaks ema töötavad hetkel ning üks ema on vanemapuhkusel. Emad tõid välja selle, et koht on väike, seega ei ole töövalik lai. Samuti on neil vähe kogemusi ning 8.00 kuni 17.00 töö leidmine on raske. Kõik emad tunnistasid, et kui laste või lapse isa poolt poleks rahalist toetust, saaksid emad palju halvemini hakkama materiaalselt. Toodi välja ka see, kui tekib majanduslikke raskusi siis enamus küsiks abi oma emalt, üks vastajatest küsiks ka veel oma vennalt kui ka sõbralt ja teine noor ema küsiks oma õelt. Tuleb välja, et noored emad siiski eriti laenata ei taha ning soovivad ise hakkama saada. Kutsar ja Tarum (2011, lk 179) toovad välja, et vanemahüvitis võib soosida laste järjestike sünde ehk sellest tulenevalt võivad nad tööle saamise asemel eelistada järgmise lapse saamist. Käesolevast uurimusest tuli välja, et üks ema tunnistas, et Eestis on väga hea vanemahüvitise süsteem, mis soodustab saada järjestiku lapsi.

Tohv (2014, lk 7–9) toob oma töös välja selle, et haridus on oluline, et tulevikus saada tasuv töö. Käesoleva uurimuse tulemustest selgus, et viie ema jaoks on haridusel tähtis roll ning kahe ema jaoks ei oma haridus tähtsust tulevikuplaanides, kuna üks ema saab nii või teisti poemüüjaks ning teine alustab lähitulevikus oma ettevõtlusega, kus haridus pole nõutav. Lapse kõrvalt õppimine või töötamine on siiski enda tahtmises kinni. Kuus ema rasedana koolis pole käinud, kuid üks ema käis raseduse ajal koolis, kuid kõik suhtusid temasse positiivselt. Sotsiaalpedagoogid tõid samuti välja, et noorte jaoks hariduse omandamine tähtis. Praegune sotsiaalpedagoog mainis, et teinekord on isegi kaugõppe variant mõistlikum. Endine sotsiaalpedagoog tõi välja selle, et Tõrva Gümnaasiumis sildimast ei ole olnud.

Sriyasak jt (2018, lk 39) toob oma uurimusest välja selle, et perekonna toetus on väga oluline, kuna see mõjutab noore ema käitumist lapsevanemaks olemisel. Käesolevast uurimusest tuli välja, et noored emad toovad esimese pereliikmena välja oma enda ema, kes on kõige suuremaks toeks olnud. Edasi toovad emad välja ka oma elukaaslase, oma isa ning õed ja vennad kui ka kaks ema ütlevad ka, et ämm on ka toeks. Tugivõrgustik on oluline nii noortele emadele endile kui ka oluliseks peavad seda ka sotsiaalpedagoogid. Tänu tugivõrgustiku olemasolule ei lange noor stressi ja saab paremini oma elu hakkama. Noore ema lähedal olevad pereliikmed, sotsiaaltöötaja, sotsiaalpedagoog kui

ka haiglates olevad töötajad peaksid märkama noort ema, kui tal on vaja psühholoogist abi. Selle tulemusena on võimalik varakult ennetada raseduseaegset kui ka sünnitusjärgset depressiooni.

Emad tõid välja ka selle, et kui nii noorelt last planeerida, võiks kindlasti panna plaani paika ja läbi rääkida kõik oma elukaaslasega ning olla kindel oma partneris. Samuti olla ka kindel, et majanduslik pool lubab saada last ning olemas on ka vajadusel tugi. Üks ema on täielikult kindel, et nii vara last saada pole kohe kindlasti hea mõte.

Mangeli jt (2018, lk 6817) toob välja, et teismelised on enne lapse sündi tavaliselt emotsionaalselt ja vaimselt ettevalmistamata, selle tõttu vajavad nad teiste tuge ning juhendamist. Uurimisküsimusele, millist toetust ja abi varakult emaks saanud kõige enam vajavad, tuli välja, et noorte emade arust võiks olla mingi tugiteenus. See hõlmaks endas juhendajat, kes esimestel nädalatel või ka kuudel aitab õpetada, kuidas lapsega ümber käia. Samuti tõi ka üks ema välja, et riigipoolne peretoetus esimesele ja teisele lapsele võiks olla suurem. Peale vanemahüvitise lõppu kannatab palju majanduslik pool, kui tööle kohe minna ei saa. Emad tõid välja ka veel, et võiks olla lihtsalt loodud tugigruppe, kus noored emad saaksid jagada oma rõõme ja muresid. Emad pidasid oluliseks ka psühholoogilise toe vajadust, eriti pärast lapse sündi.

Uuringu tulemustest lähtuvalt teeb töö autor järgmised ettepanekud Tõrva valla ja Valga valla sotsiaalosakondadele:

1. Olla tugiteenuse vahendajaks, et noor saaks endale koju kutsuda juhendaja, kes on noorele emale toeks nii kaua, kui teismelisel emal vaja. Juhendaja eesmärgiks on aidata lapse esimestel päevadel, nädalatel kui ka kuudel õpetada beebiga ümber käimist. Eelkõige mõeldud neile emadele, kellel tugivõrgustik puudub.
2. Luua või suunata noori emasid tugigruppidesse. Noored emad saaksid vahetada oma kogemusi ning rääkida muredest ja rõõmudest emaks olemisel.

Lõputöö autor tundis intervjuude ajal, et mõned emad ei soovinud kõigest päris detailselt rääkida ning ei soovitud süvitsi teemadesse laskuda. Võib-olla arvasid noored emad ekslikult, et kui nad räägivad oma läbielamistest, mõistab intervjuueerija nad hukka. Autor arvab, et täiesti võõra inimesega on parem teha intervjuud, kuna inimese kohta puudub eelarvamus. Intervjuud toimusid üsna kiiresti ajaliselt, kuid kõikidele küsimustele

saadi vastused. Teismeliste emade seisukohad olid üsna sarnased, mõnel juhul oli ainult erinevust.

Töö autor leiab, et töö tulemustest sai uuringu eesmärk täidetud kui ka vastuse sai uurimisküsimus. Selgitati välja teismeeas emaks saanute materiaalne ja emotsionaalne toimetulek, hariduse omandamise tähtsus ja võimalikus ning tugivõrgustiku roll Tõrva ja Valga vallas.

Töö teema edasi arendamiseks tuleks uurida väiksemates kui ka suuremates piirkondades üle Eesti noorte emade toimetulekut. Väiksemates piirkondades elavate noorte emade toimetulek võib olla märkimisväärselt erinev võrreldes emadega, kes elavad suuremates kohtades.

KOKKUVÕTE

Teismelised emad on sotsiaalne probleem. Nende toimetulekuraskustest on küll räägitud, kuid uuritud väga palju pole. Teismelisteks loetakse vanuses 10–19 aastaseid. Tavaliselt noored neiud on ise veel lapsed ning majanduslikult ei ole nad veel täielikult iseseisvad.

Lõputöö teoreetilise osa koostamisel tutvuti inglise keelse ja eesti keelse kirjandusega ning teadusartiklitega, mis andsid ülevaate noortest emadest. Teoreetiline osa annab ülevaate teismeeast, varakult emaks saamise põhjustest, ülevaate teismelistest emadest maailmas, Euroopas ja Eestis, suhtumisest noortesse emadesse kui ka toimetulekust, emade vaimsest tervisest ja tugivõrgustiku rollist.

Eestis on küll noorte sünnitajate arv langemas, kuid siiski ei tohiks neid noori jätta tähelepanuta. Teismeline ema ei ole enne lapse sündi vaimselt kui ka füüsiliselt ettevalmistunud, seetõttu vajavad nad siiski tuge ja juhendamist.

Lõputöö autor kasutas kvalitatiivset uurimismeetodit. Viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud seitsme teismeliselt emaks saanud noore naisega ning ekspertintervjuud viidi läbi kahe eksperdiga, kelleks olid Tõrva Gümnaasiumi praegune sotsiaalpedagoog ning Tõrva Gümnaasiumi endine sotsiaalpedagoog. Intervjuu käigus arutati erinevaid teemasid: majanduslik toimetulek, emotsionaalne toimetulek, toimetulek kooliga, tugivõrgustiku roll ning ettepanekud kui ka soovitusel teistele teismelistele emadele.

Uurimusest selgus, et noored emad vajavad emotsionaalset tuge. Enim saavad nad seda enda emalt. Majanduslikult ei saaks nad hakkama ilma lapse või laste isapoolse rahalise toetuseta. Noored emad ei ela küll puuduses, kuid tahaksid veidi paremini ise hakkama saada. Majanduslike raskuste puhul ei taheta eriti pöörduda kellegi poole, kuid kui väga vaja, siis pöörduakse lähedaste poole. Emad toovad ka välja selle, et väikses kohas elades on raske leida sobivat tööd. Viie ema jaoks on haridusel tähtis roll ning kahe ema jaoks

ei oma haridus tähtsust tulevikuplaanides. Üks noor ema tunneb ühiskonna poolt diskrimineerimist, kuid ülejäänud emad nii ei tunne.

Emad tõid välja ka selle, et kui nii noorelt last planeerida, võiks kindlasti panna plaani paika ja läbi rääkida kõik oma elukaaslasega ning olla kindel oma partneris. Samuti olla ka kindel, et majanduslik pool lubab saada last ning olemas on ka vajadusel tugi. Üks ema on täielikult kindel, et nii vara last saada pole kohe kindlasti hea mõte.

Uurimusest selgus ka uurimusküsimusele vastus, millist abi või teenust noored emad enim vajavad. Noored emad tõid välja, et võimalusel võidaks luua tugiteenus. Antud teenus hõlmaks endas juhendajat, kes aitaks noort ema beebiga ümber käima, nii kaua kui seda noorel vaja on. Eriti kasulik oleks teenus just neile, kellel puudub tugivõrgustik. Samuti pidasid noored ka oluliseks luua tugigruppe, kus saaksid jagada oma muresid ja rõõme lapsevanemaks olemisel. Üks ema tõi ka välja selle, et peretoetuse summa võiks olla suurem nii esimesele kui ka teisele lapsele.

Emaks olemine ei ole lihtne ning kogemus tuleb koos lapsega kasvades. Kui noorel emal on olemas toetav seljatagune, siis hariduse omandamine ja tööl käimine lapse kõrvalt on võimalik, see ei pruugi küll olla lihtne, kuid teostatav.

VIIDATUD ALLIKAD

- Agnafors, S., Bladh, M., Svedin, C. G., Sydsjö, G. (2019). Mental health in young mothers, single mothers and their children. *BMC Psychiatry*, 19, Article 112. <https://doi.org/10.1186/s12888-019-2082-y>
- Anwar, E., & Stanistreet, D. (2015). 'It has not ruined my life; it has made my life better': a qualitative investigation of the experiences and future aspirations of young mothers from the North West of England. *Journal of Public Health*, 37(2), 269–276. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdu045>
- Balanda-Baldyga, A., Boguslawa Pilewska-Kozak, A., Lepecka-Klusek, C., Stadnicka, G., & Dobrowolska, B. (2020). Attitudes of Teenage Mothers towards Pregnancy and Childbirth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(4), Article 1411. <https://doi.org/10.3390/ijerph17041411>
- Cook, M. C. S., & Cameron, S. T. (2015). Social issues of teenage pregnancy. *Obstetrics, Gynaecology & Reproductive Medicine*, 25(9), 243–248. <https://doi.org/10.1016/j.ogrm.2015.06.001>
- Eesti Statistikaamet. (2020a, 12. mai). *RV114: Elussündinud ema vanuserühma järgi* [andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikusundmused__sunnid/RV114
- Eesti Statistikaamet. (2020b, 11. juuni). *RV182: Legaalselt indutseeritud abordid naise vanuse ja varasemate elussündide arvu järgi .Eestlased* [andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikusundmused__abordid/RV182
- Eesti Statistikaamet. (2020c, 12. mai). *RV0221U: Rahvastik soo, vanuserühma ja maakonna järgi, 1. jaanuar. Eestlased . Haldusjaotus seisuga 01.01.2018* [andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV0221U

- Eesti Statistikaamet. (2020d, 27. mai). *RV122U: Elussündinud soo ja haldusüksuse või asustuspiirkonna liigi järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018* [andmebaas]. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikusundmused__sunnid/RV12U
- Ellam, M. (2014). *Teismeliste vanematega perede toetussüsteem Eestis*. [Lõputöö, Tartu Ülikooli Pärnu kolledž]. DSpace. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43881/ellam_malle.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Franjić, S. (2018). Adolescent Pregnancy is a Serious Social Problem. *Journal of Gynecological Research and Obstetrics*, 4(1), 006009. <http://dx.doi.org/10.17352/jgro.000049>
- Fredriksen, A. M., Lyberg, A., & Severinsson, E. (2012). Health supervision of young women during pregnancy and early motherhood: A Norwegian qualitative study. *Nursing and Health Sciences*, 14(3), 325–331. <https://doi.org/10.1111/j.1442-2018.2012.00724.x>
- Gbogbo, S. (2020) Early motherhood: voices from female adolescents in the Hohoe Municipality, Ghana—a qualitative study utilizing Schlossberg’s Transition Theory, *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 15(1), Article: 1716620. <https://doi.org/10.1080/17482631.2020.1716620>
- Haldre, K. (2009). *Sexual health and behaviour of young women in Estonia*. [Doctoral Dissertation, University of Tartu]. DSpace. <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/9210/haldrekai.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Huang, C. Y., Costeines, J., Ayala, C., & Kaufman, J. S. (2014). Parenting Stress, Social Support, and Depression for Ethnic Minority Adolescent Mothers: Impact on Child Development. *Journal of Child and Family Studies*, 23(2), 255–262. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9807-1>
- Jenkins, K. (2013). *Young Mums Together. Promoting young mothers’ wellbeing*. Mental Health Foundation. <https://www.mentalhealth.org.uk/sites/default/files/young-mums-together-report.pdf>

- Jones, C., Whitfield, C., Seymour, J., & Hayter, M. (2019). 'Other Girls': A Qualitative Exploration of Teenage Mothers' Views on Teen Pregnancy in Contemporaries. *Sexuality & Culture*, 23, 760–773. <https://doi.org/10.1007/s12119-019-09589-4>
- Kamp, A. (2015). Deleuze and the teenage mother : trouble makers for education 1 and transition. In P. Kelly & A.Kamp (Eds.), *A Critical Youth Studies for the 21st Century* (pp. 123–140). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004284036_010
- Kirchengast, S. (2016). Teenage Pregnancies: A Worldwide Social and Medical Problem. In R. Laratta (Ed.), *An Analysis of Contemporary Social Welfare Issues* (pp. 13–30). InTechOpen. <https://doi.org/10.5772/65462>
- Kutsar, D., & Tarum, H. (2011). Eesti vanemahüvitis Euroopa Liidu tööhõive strateegilise eesmärgi taustal. *Riigikogu Toimetised*, 23, 174–180. <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/04/RiTo-23.pdf>
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. OÜ Infotrükk
- LePlatte, D., Rosenblum, K., L., Stanton, E. Miller, N., & Muzik, M. (2012). Mental health in primary care for adolescent parents. *Mental Health in Family Medicine*, 9(1), 39–45. <http://mhfmjournal.com/pdf/mental-health-in-primary-care-for-adolescent-parents.pdf>
- Lucas, G., Olander, E. K., Ayers, S., & Salmon, D. (2019). No straight lines – young women's perceptions of their mental health and wellbeing during and after pregnancy: a systematic review and meta-ethnography. *BMC Women's Health*, 19, Article 152. <https://doi.org/10.1186/s12905-019-0848-5>
- Lundin, A., Berg, L.–E., & Muhli, U. H. (2013). Feeling existentially touched- a phenomenological notion of the well-being of elderly living in special housing accommodation from the perspective of care professionals. *International Journal of Qualitative Studies in Health and Well-being*, 8(1), Article 20587. <http://doi.org/10.3402/qhw.v8i0.20587>
- Mangeli, M., Rayyani, M., Cheraghi, M. A., & Tirgari, B. (2017). Exploring the Challenges of Adolescent Mothers From Their Life Experiences in the Transition to Motherhood: A Qualitative Study. *Journal of Family and Reproductive Health*, 11(3), 165–173. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6045691/pdf/JFRH-11-165.pdf>

- Mangeli, M., Tirgari, B., Cheraghi, M. A., & Rayyani, M. (2018). Exploring the experiences of Iranian adolescent mothers about the maternal role: a qualitative study. *Electronic Physician, 10*(5), 6812–6820. <http://dx.doi.org/10.19082/6812>
- Matheson, J. L. (2007). The Voice Transcription Technique: Use of Voice Recognition Software to Transcribe Digital Interview Data in Qualitative Research. *The Qualitative Report, 12*(4), 547–560. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2007.1611>
- Ngum Chi Watts, M. C., Liamputtong, P., & Mcmichael, C. (2015). Early motherhood: a qualitative study exploring the experiences of African Australian teenage mothers in greater Melbourne, Australia. *BMC Public Health, 15*, Article 873. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2215-2>
- Part, K., Moreau, C., Donati, S., Gissler, M., Fronteira, I., Karro, H. (2013). Teenage pregnancies in the European Union in the context of legislation and youth sexual and reproductive health services. *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica, 92*(12), 1395–1406. <https://doi.org/10.1111/aogs.12253>
- Peedomaa, K. (2014). *Eesti vanemaealiste leibkondade toimetulek ning seda mõjutavate tegurite analüüs (SHARE 4. laine andmetel)*. [Magistritöö, Tartu Ülikool, Rahvamajanduse instituut]. DSpace. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42408/peedomaa_kristi.pdf
- Politi, S., D’Emidio, L., Cignini, P., Giorlandino, M., & Giorlandino, C. (2010). Shoulder dystocia: Evidence-Based approach. *Journal of Prenatal Medicine, 4*(3), 35–42. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3279180/pdf/prenatal-04-0035.pdf>
- Raseduse katkestamise ja steriliseerimise seadus. (1998). *Riigi Teataja I*, 107, 1766; *Riigi Teataja I*, 13.03.2019, 134. <https://www.riigiteataja.ee/akt/925400>
- Ross, D. A., Hinton, R., Melles-Brewer, M., Engel, D., Zeck, W., Fagan, L., Herat, J., Phaladi, G., Imbago-Jácome, D., Anyona, P., Sanchez, A., Damji, N., Terki, F., Baltag, V., Patton, G., Silverman, A., Fogstad, H., Banerjee, A., & Mohan, A. (2020). Adolescent Well-Being: A Definition and Conceptual Framework. *Journal Adolescent Health, 67*(4), 472–476. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.06.042>
- Rõngelep, B., & Rätsep, H. (2011). Appi, olen rase! *Märka last*, 20.

- Saks, L. (2014). *Teismeeas sünnitanud emade toimetulek Caritas Tallinna ja Pärnu perekeskuste näitel*. [Lõputöö, Tartu Ülikooli Pärnu kolledž]. DSpace. https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43737/saks_liisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sarantaki, A., & Koutelekos, I. (2007). Teenage Pregnancy. *Health Science Journal*, 1(2), 1–6. <https://www.hsj.gr/medicine/teenage-pregnancy.pdf>
- Local Government Association. (2018). *Good progress but more to do Teenage pregnancy and young parents*. Public Health England. https://www.local.gov.uk/sites/default/files/documents/15.7%20Teenage%20pregnancy_09.pdf
- Shah, M. K., Gee, R. E., & Theall, K. P. (2014). Partner Support and Impact on Birth outcomes among teen pregnancies in the United States. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 27(1), 14–19. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2013.08.002>
- Shea, R., Brynt, L., & Wendt, S. (2016). Nappy bags instead of handbags?: young motherhood and self-identity. *Journal of Sociology*, 52(4), 840–855. <https://doi.org/10.1177/1440783315599594>
- Simigiu, A. (2012). Teen pregnancy. Factors. Options. Consequences. *Scientific Research & Education in the Air Force – AFASES*, 1, 417–420. https://www.afahc.ro/ro/afases/2012/socio/2.2/simigiu_aurora.pdf
- Smithbattle, L. I. (2013). Reducing the Stigmatization of Teen Mothers. *The American Journal of Maternal Child Nursing*, 4(38), 235–241. <https://doi.org/10.1097/NMC.0b013e3182836bd4>
- Sotsiaalkindlustusamet. (s. a.). *Lapsehoiuteenus*. <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/lapsehoiuteenus.pdf>
- Squires, H., Hernández Alava, M., Payne, N., Blank, L., Baxter, S., & Preston, L. (2012). How much does teenage parenthood affect long term outcomes? A systematic review. *HEDS Discussion Paper*, 12/13. <https://eprints.whiterose.ac.uk/74544/1/12.13.pdf>
- Sriyasak A., Almqvist, A. L., Sridawruang, C., & Häggström-Nordin, E. (2018). Parents' experiences of their teenage children's parenthood: An interview study. *Nursing & Health Sciences*, 20(1), 39–45. <https://doi.org/10.1111/nhs.12378>

- Sriyasak, A. (2016). *Becoming a Thai teenage parent* [Doctoral thesis, Mälardalen University]. DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:971196/FULLTEXT02.pdf>
- Tohv, K. (2014). *Teismelisena vanemakssaanute heaolu käsitlused*. [Magistritöö, Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut]. DSpace. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43545/tohv_karolin_ma_2014.pdf
- Tõrva vald. (s. a.). *Sotsiaaltoetused*. <https://torva.kovtp.ee/sotsiaaltoetused1>
- Valga Haigla. (s. a.). *Arstide vastuvõtt*. <https://www.valgahaigla.ee/haigla/vastuvotujad/>
- Valga maakonna arengustrateegia 2035+. (2019). *Riigi Teataja IV*, 08.02.2019, 52. <https://www.riigiteataja.ee/akt/408022019052>
- Valga vald. (s. a.). *Sissetulekust mittesõltuvad sotsiaaltoetused*. <https://www.valga.ee/sisetulekust-mittesoltuvad-toetused>
- Wall-Wieler, E., Roos, L. L., & Nickel, N. C. (2016). Teenage pregnancy: the impact of maternal adolescent childbearing and older sister's teenage pregnancy on a younger sister. *BMC Pregnancy and Childbirth*, 16, Article 120. <https://doi.org/10.1186/s12884-016-0911-2>
- Varep, A. (2014). *Teismeeas emaks saanute arvamused enda toimetulekust ning tulevikuplaanidest*. [Magistritöö, Tartu Ülikooli Pärnu kolledž]. DSpace. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43521/varep_anu_ma_2014.pdf;jsessionid=9C2BF7192A0500605715286349059531?sequence=1
- World Health Organization. (2011). *WHO guidelines on Preventing Early Pregnancy and Poor Reproductive Outcomes Among Adolescents in Developing Countries*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44691/9789241502214_eng.pdf;jsessionid=B627A5CD7A9A1C288F5E6FDAAD291F5D?sequence=1
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf
- Yang, W., Dietz, T., Kramer, D. B., Chen, X., & Liu, J. (2013). Going Beyond the Millennium Ecosystem Assessment: An Index System of Human Well-Being. *PloS One*, 8(5), Article e64582. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0064582>
- Yardley, E. (2008). Teenage mothers' experiences of stigma. *Journal of Youth Studies*, 11(6), 671–684. <https://doi.org/10.1080/13676260802392940>

Lisa 1. Intervjuu küsimused teismeeas emaks saanutele

TEEMA	KÜSIMUS
Üldandmed	1. Kui vana Sa oled hetkel? 2. Kui vana olid lapse sünni ajal? 3. Milline on Sinu haridustase? 4. Milline on Sinu seis tööturul? 5. Kas rasedus oli planeeritud ning kuidas suhtusid sellesse lähedased?
Emotsionaalne toimetulek	6. Milliseid raskusi Sa oled noore emana kogenud? 7. Kellelt Sa saad emotsionaalset tuge? 8. Kui sageli tunned, et Sinult kui emalt oodatakse liiga palju?
Majanduslik toimetulek	9. Kui suur on keskmiselt Sinu kuu sissetulek? 10. Kuidas hindad oma pere majanduslikku toimetulekut? 11. Kui Sa ei ela lapse/laste isaga koos, siis kas lapse/laste isa poolt tulev rahaline toetus on regulaarne/ebaregulaarne? 12. Milliseid toetusi te saate ja kelle poole saate pöörduda kui tekib majanduslikke raskusi?
Toimetulek kooliga	13. Kas haridustee on jäänud pooleli? Kui jah, siis kas plaanid kooli ära lõpetada? 14. Kui suurt rolli mängib hariduse omamine sinu tulevikuplaanides?
Tugivõrgustiku roll	15. Nimeta perekonnaliikmeid, kes on olnud kõige suuremaks toeks? 16. Kes on igapäevaselt toeks lapse/laste kasvatamisel? 17. Millisel viisil abi väljendub?
Soovitused/ettepanekud	18. Mida soovitate neile, kes planeerivad teismelisena last saada? 19. Millist abi, teenust või toetusest noored emad enim vajavad?

Lisa 2. Intervjuu küsimused sotsiaalpedagoogidele

1. Kui palju olete kokku puutunud oma töös teismelise rasedatega/lapsevanematega?
2. Millist abi nad enim on teilt küsinud või teie arust tegelikult vajavad?
3. Mil moel teie saate teismeliselt emaks saavat last aidata?
4. Kui palju on neid teismelisi, kes on teie abiga/toetusega jätkanud haridusteed?

SUMMARY

COPING OF THOSE WHO BECAME MOTHERS IN A YOUNG AGE ON THE EXAMPLE OF TWO PARISHES IN VALGA COUNTY

Kai Triin Lensment

Teenage mothers are a social problem. There has been talk of their difficulties in coping, though not much has been studied. Teenagers are considered to be between 10 and 19 years old. Usually young girls are still children themselves and are not yet fully financially independent. This thesis focuses on young mothers who have had a child in their teens.

The aim of the thesis is to find out the financial and emotional coping of young mothers, and, based on the results of the research, the necessary proposals are made to the social departments of Tõrva municipality and Valga municipality.

The thesis seeks an answer to the research question regarding the kind of support and help early mothers need most of all.

This work consists of two chapters, which in turn are divided into subchapters. The first part is a theoretical overview of adolescence and the reasons for becoming a mother as a teenager. An overview of young mothers in the world, Europe and Estonia is also given. Next, attitudes towards young parents are addressed. An overview of the coping, mental health and support network of those who became mothers in a young age is given. The second, empirical part contains a review of the qualitative research methodology and describes the process of conducting the research along with the results, analysis and conclusions. The study was conducted as a qualitative study using semi-structured interviews for data collection. Seven young mothers who had become mothers between the ages of 16 and 19 and live in Tõrva and Valga rural municipalities participated in the interviews. Young mothers were interviewed via Facebook. The expert interviews were conducted with the social pedagogue and the former social pedagogue of Tõrva Upper

Secondary School. The qualitative content analysis was used to examine the results of the study.

All participants in the study are satisfied with being a mother. However, they point out that it is not as easy as they originally expected. But no mother has any regrets, because repentance leads nowhere. Six mothers had planned pregnancies and one mother did not plan to become pregnant. The relatives of all the young mothers who took part in the study had a positive attitude towards pregnancy and did not condemn the fact that having a child at such a young age ruins life, as one might say. As difficulties those mothers mainly mentioned the feeling of loneliness, it was difficult both financially and emotionally.

The results of this study revealed that emotional support is provided to teenage mothers primarily by their own mother and their partner. In some cases, girlfriends and a sister were also mentioned. Five mothers are supported in raising a child or children by their partner on a daily basis. Two mothers are alone with the child or children on a daily basis and there is no one to constantly and directly help them. All seven mothers get emotional support if needed.

Young mothers often experience discrimination by society. The present study showed that only one mother feels that society underestimates young mothers anyway, so not much is expected of a young mother either.

From an economic point of view, all study participants had their own monthly income. Four mothers are registered as unemployed, two mothers are currently working and one mother is on parental leave. The mothers pointed out that the place is small, so the range of jobs is not wide. They also have little experience and it is difficult to find a job between 8.00 and 17.00. All mothers acknowledged that without the financial support of their child's father, they would have been much worse off financially. It was also highlighted that in case of financial difficulties, the majority would ask their mother for help, one of the respondents would also ask her brother as well as a friend, and the other young mother would ask her sister. Still, young mothers do not want to borrow and want to manage on their own. The results of this study also demonstrated that education plays an important

role for the five mothers and that education does not occupy a relevant place in future plans of the two other mothers.

Next, the mothers indicated that if you plan a child at such a young age, you could definitely think of a plan, negotiate everything with your partner and be confident in your partner. On the other hand, be sure that the economic situation allows you to have a child and that there is support if needed. One mother is absolutely convinced that having a child in such an early age is definitely not a good idea.

When asked what kind of support and help early mothers need most, the respondents thought that there could be some kind of support service. This should include a tutor who might help teach you how to deal with your child in the first weeks or even months. One mother also mentioned that the state family support for the first and second children could be bigger.

Based on the results of the study, the author makes the following proposals to the social departments of Tõrva municipality and Valga municipality:

1. Mediate a support service so that the young person could call a mentor who might support the young mother for as long as the teenage mother needs. The aim of such a mentor is to help coping with the baby during the first days, weeks and months. Especially for those mothers who do not have a support network.
2. Create or refer young mothers to support groups. Young mothers could share their experiences and talk about the worries and joys of being a mother.

The author of the thesis finds that according to the results of the study the purpose of the research was fulfilled, and the research question was answered. The financial and emotional coping of those who became mothers in their teens in Tõrva and Valga rural municipalities was determined.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kai Triin Lensment,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Noorelt emaks saanute toimetulek Valgamaa kahe valla näitel”, mille juhendaja on Anu Aunapuu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kai Triin Lensment

19.05.2021